

rüştüye de devletin içinde bulunduğu kritik durum sebebiyle istediğini elde edemedi. Tasavvuf ve edebiyata olduğu kadar fıkha da vukufu bulunan Bâûniyye'ye Kahire'de fetva ve tedris icâzeti verildi. Burada tanıştığı meşhur ediplerden Abdürrahîm el-Abbâsî ile aralarında manzum yazışmalar oldu. Daha sonra Dimaşk'a dönen Bâûniyye, 1516 yılında Yavuz Sultan Selim'in Suriye seferi münasebetiyle o yöreye gelen Kansu Gavri ile tekrar görüşmek için Halep'e gittiyse de sultanın Mercidâbık Savaşı'nda ölmesi üzerine onunla görüşme imkânı bulamadan Dimaşk'a döndü ve aynı yıl burada vefat etti.

Eserleri. Daha çok edebiyat ve tasavvufu ilgili eserler veren Bâûniyye'nin bilinen eserleri şunlardır: 1. *el-Fethu'l-mübîn fi medhi'l-Emîn*. En tanınmış eseri olup Hz. Peygamber'e methiye olarak yazmıştır. Edebî sanatlarla örnek sayılacak bir mükemmelliğe sahip bulunan eserde Bâûniyye tarz olarak Safi-yüddin el-Hillî'yi takip etmiş ve muhtemelen daha çok İbn Hicce'nin tesirinde kalmıştır. Abdülganî en-Nablusî'nin de *Nesemâtü'l-eshâr*'ı (şerhi *Nefehâtü'l-eshâr*, Kahire 1299) telif ederken bu eserden etkilenmiş olduğu şüphesizdir. *el-Fethu'l-mübîn*, yine Bâûniyye'nin buna yaptığı şerh ile birlikte, kenarında Bedî-üzzaman el-Hemedânî'nin *Resâ'il*'i olduğu halde önce Bulak'ta (1291), sonra da ikisi bir arada İbn Hicce'nin *Hizânetü'l-edeb ve gâyetü'l-ereb* adlı eserinin kenarında Kahire'de (1304) basılmıştır. 2. *Mevlidü'n-nebî (el-Mevridü'l-ehâ fi'l-mevridi'l-esnâ)* (Dimaşk 1301, 1310). Bâûniyye'nin mensur ve manzum olarak telif ettiği bir eserdir.

Fütûhu'l-Hak fi medhi seyyidi'l-halk, el-Çavli's-şahîh fi tahmîsi Bürdeti'l-medîh (Süleymaniye Ktp., Âşir Efendi, nr. 449/1, 463/3), *Levâmihu'l-fütûh fi eşrefi memdûh, Nefâ' isü'l-gurer fi medhi seyyidi'l-beşer* adlı eserlerinin müellif hattı birer nüshası Zâhiriyye Kütüphanesi 7335 numarada kayıtlı olup *Feyzül-fazl* adlı divanının yazması da mevcuttur (bk. Muhammed Ali Hasan, s. 93). Kaynaklarda ayrıca Sehâvî'nin *el-Çavli'l-bedî' fi's-şalâti 'ale'l-habîbi's-şerîf* adlı eserini bir kaside (urcûze) şeklinde ihtisar ettiği, tasavvufî konularla ilgili *el-Fethu'l-hanefî, el-Melâmihu's-şerîfe ve'l-âşârü'l-münîfe* ve Hâce Abdullah Herevî'nin *Menâzilü's-sâ'irîn*'i-

nin *Menâzilü's-sâ'irîn*'inin manzum bir muhtasarı olan *el-İşârâtü'l-hafîyye fi'l-menâzili'l-'aliyye* ile *ed-Dürü'l-gâ'îş fi bahri'l-mu'cizat ve'l-ħaşâ'îş* adlı eserlerinin olduğu da zikredilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Gazî, *el-Kevâkibü's-sâ'ire*, I, 287-292; *Keşfü'z-zunûn*, I, 96, 732; II, 1081, 1232, 1234, 1813, 1828; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VIII, 111-113; Serkis, *Mu'cem*, I, 519; Brockelmann, *GAL*, II, 349; *Suppl.*, II, 181, 381; a.mlf., "A'îşe", *IA*, I, 230; *Hediyetü'l-'arifîn*, I, 436; Zirikî, *el-A'lâm*, IV, 6; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, V, 57; a.mlf., *A'lâmü'n-nisâ'*, III, 196-197; Ömer Ferûh, *Târîhu'l-edeb*, III, 843, 926-930; Ömer Nasuhi, "A'îşe", *İTA*, I, 206; Abdullah Muhlis, "A'îşe el-Bâ'ûniyye", *MMIAdm.*, XVI/1-2 (1941), s. 66-72; Muhammed Ali Hasan, "el-Bâ'ûniyye eş-şâ'iretü's-şûfiyye", *el-Mevrid*, V/3, Bağdad 1976, s. 90-100; W. A. S. Khalidî, "al-Bâ'ûnî", *EI*² (İng.), I, 1109.

▲ AHMET ÖZEL

BAUSANI, Alessandro

(1921-1988)

İtalyan şarkiyatçı.

Bütün tahsil hayatını doğduğu Roma'da yaptıktan sonra 1943 yılında Farsça'nın nahvî üzerine hazırladığı bir tezle buradaki üniversitenin şarkiyat kısmından mezun oldu. 1956'ya kadar çeşitli kadrolarda İran dili ve edebiyatı dersleri okuttuktan başka dinler tarihi kürsüsü için İslâm dini üzerine dersler verdi, seminerler yürüttü. 1956 yılında Napoli Üniversitesi'nde, on beş yıl sonra da Roma Üniversitesi'nde Farsça kürsüsü profesörlüğüne tayin edildi. Ülkesinde ve çeşitli İslâm ülkelerinde çalışmaları çok takdir edildiği için önemli ilmi kurumlara üye seçildi ve ayrıca 1957 yılında Pakistan'ın "Sitâre-i İmtiyâz" nişanını aldı. Farsça'nın bütün tarihî safhalarına vâkif olmasının yanında Urdu ve Malezya dillerini de konferans verebilecek dere-

Alessandro
Bausani

cede konuşmaktaydı. Türkçe bilmekle beraber bu dille çok az meşgul olmuştur. Bâbî - Bahâî konuları üzerinde uzman, hatta hayranları tarafından şeyh kabul edilmektedir.

Eserleri. Bausani'nin eserleri üç bölüme toplanabilir. 1. Kur'an Tercümesi. *Il Corano. Traduzione, Introduzione, note* (Kuran. Tercüme, giriş, notlar). 1955'te Floransa'da yayımlanan eser 779 sayfadır. 1978 yılında yeniden gözden geçirilmiş bir baskısı daha yapıldı. Eser bu alandaki en iyi çalışmalardan biri sayılmaktadır. 2. İslâm ve İran Tarihi. 1951 yılında F. M. Pareja ile birlikte *Islamologia* adlı bir kılavuz (Roma'da yayımlanan bu eserin Fransızca'sı da 1957, 1963 yıllarında Beyrut'ta yayımlanmıştır) ve İslâm tarihinin ilk devirlerinden başlayarak genelde İran'ı esas alan makale ve kitaplar hazırladı. Bunlardan en son olarak *L'impero bizantino e l'Islamismo* (Torino 1981) adlı kitabın 269-370. sayfaları arasındaki "La civiltà musulmana da Maometto (570-632) alla fine del califfato abbaside (1258)" kısmı ile 371-508. sayfaları arasındaki "La Persia dalla conquista islamica ad oggi" kısımlarını kaleme aldı. Torino'daki UTET adlı yayınevi büyük bir tarih külliyyatı tasarladığı zaman İran kısmını Bausani'ye havale etti. 1962'de kaleme aldığı *I Persiani* adlı eseri 1965'te Almanca'ya, 1971'de de İngilizce'ye çevrildi. İran, Pakistan, Endonezya ve Malezya'nın edebiyat tarihlerini ülkesinde tek başına hazırladı. 3. Türk Dünyası. a) Mevlânâ Celâled-dîn-i Rûmî üzerine 1953'te başladığı çalışmalarına çeşitli makale ve kongre tebliğleriyle devam ettikten sonra *Gialâl ad-Dîn Rumî, Poesia mistiche introduzione, traduzione, antologia e note di A. B.* (Milano 1980) adlı eserini hazırladı. Senâî'nin kozmogonisi üzerinde durup Mevlânâ Celâled-dîn-i Rûmî ve Dante Alighieri öncesi devirlerde âhiret kavramının gelişimini inceledi. b) Türk dünyası üzerindeki çalışmalarının, Müstecip Ülküsal'ın *Dobruca ve Türkler* adlı kitabı hakkında yazdığı uzun bir tanıtma makalesinden sonra (*Oriente Moderno*, XXI [1941], s. 145-150) bir suskunluk dönemi içine girdiği görüldü. Pîrî Reis'in *Kitâb-ı Bahriyye*'sinde İtalya kıyılarına ait bilgileri İtalyanca'ya tercüme ettikten başka açıklamalar da yaptı. Bu konuda 1979 yılında başlattığı çalışması, "Venezia e l'Adriatico in un portolano tur-

co", *Venezia e l'Oriente* (Firenze 1987, s. 339-352) adlı makalesiyle altya ulaşmış olup Pîrî Reis'le ilgili makale ve incelemeleri Venedik Üniversitesi tarafından bir kitap halinde neşredilmiştir (*L'Italia nel Kitab-ı Bahriye di Piri Reis*, Venezia 1990). İlim tarihi üzerinde de çalışan Bausani astronomi, astroloji ve İhvânü's-safâ ve hullânü'l-vefâ (Ies Freres de la joie) konularını da işledi.

Roma Üniversitesi Bausani için bir armağan hazırlamışsa da henüz yayımlanmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

A. M. Piemontesi, "Cinquant'anni di pre-
sianologia", *Gli studi sul Vicino Oriente in Ita-
lia dal 1921 al 1970. L'Oriente Islamico*, Ro-
ma 1971, II, 350-352 ve gönderme yapılan not-
lar; *Biografie e Bibliografie degli Accademici
Lincci* (nşr. Accademia Nazionale die Lincci),
Roma 1976, s. 719-722; Necib el-Akiki, *el-Müs-
teşrihün*, Kahire 1980, I, 456 vd.; A. Ventu-
ra, "Bibliografia degli Scritti di Alessandro
Bausani", *La Bisaccia dello Sheikh Omaggio
ad Alessandro Bausani islamista nel sessan-
tesimo compleanno*, Venezia 1981, s. 7-16;
Haşmet Muayyed, "Alessandro Bâusani", *Râh-
nümâ-yi Kitâb*, VI, Tahran 1342 hş./1963, s.
504-514, 647-660; Alberto Ventura, "Ales-
sandro Bausani Islamista (1921-1988) Ricor-
do nel primo anniversario della Morte", *Is-
lam Storia e Civiltà*, sy. 26 (1989), s. 5-7.

MAHMUT H. ŞAKIROĞLU

BÂVENDİLER

(آل باوند)

Taberistan'da hüküm süren
İran asıllı bir hânedan
(665-1349).

Hânedanın adı, Sâsânî Hükümdarı Ku-
bâd'ın torunu Şâpûr'un oğlu Bâv'dan gel-
mektedir. Merkezleri Şehriyârkûh'ta Fir-
rîm olmakla birlikte asıl Hazar denizinin
güneyindeki ovalarda hüküm sürdüler.
Bazı Bâvendî hükümdarları "ispehbed"
veya "melikü'l-cibâl" unvanı ile de anıl-
mışlardır. Bâvendîler başlıca üç kola ay-
rılmıştır:

1. *Keyûsiyye*. Bâvendîler'in bu kolu adı-
nı, Bâv'ın babası ve Sâsânî Hükümdarı
Enûşirvân'ın kardeşi olan Keyûs'tan al-
mıştır. Bâv bazı savaşlarda yararlılıklar
gösterdiyse de son Sâsânî Hükümdarı III.
Yezdicerd'in ölümünden (30/651) son-
ra bir âteşkedede inzivâya çekildi. An-
cak Taberistan (XI. yüzyıldan itibaren Mâ-
zenderan) halkı onu kendilerine hüküm-
dar seçti. Böylece Bâvendîler hânedanı
kurulmuş oldu. Daha sonra Taberis-
tan'da hüküm süren Kârinîler'in son hü-

kümdarı Mâzyâr b. Kârin, Bâvendîler'-
den Şehriyâr b. Şervîn ve kendi amcası
tarafından hükümdarlıktan uzaklaştırıl-
dı. Bu olay üzerine Mâzyâr, Abbâsî Halifesi
Me'mûn'un sarayına giderek Müs-
lûmanlığı kabul etti. Böylece halifenin
güvenini kazandı ve 207 (822-23) yılında
vali Mûsâ b. Hafs ile Taberistan'a dön-
dü. Mâzyâr 210'da (825-26) Mûsâ ile
birleşti ve Bâvendî Şâpûr b. Şehriyâr'ın
hâkimiyetindeki bölgeleri ele geçirecek
onu öldürttü. Firîm ve öteki şehirlerde
camiler inşa ettirdi. Daha sonra Halife
Me'mûn bütün Taberistan'ın idaresini
Mâzyâr'a verdi. Mâzyâr'dan sonra Tabe-
ristan yirmi yıldan fazla Tâhîrîler'in ida-
resinde kaldı.

842 yılında Bâvendî Hükümdarı Kârin
b. Şehriyâr Müslûmanlığı kabul etti ve
Ebû'l-mülûk künyesini aldı. Kârin savaş-
larda Tâhîrîler'e yardımcı olduğu için hiz-
metlerine karşılık yeniden Şervîn dağla-
rının hâkimi olarak tayin edildi. Bu sa-
yede İslâmiyet Taberistan'ın yerli halkı
arasında hızla yayıldı. Daha sonra Kârin
ile torunu ve halefi Rüstem Taberistan'-
daki Ali evlâdına karşı devamlı muha-
lefet ettiler. Sonuçta Rüstem, Alevî'leri
destekleyen Râfi' b. Herseme tarafın-
dan hapsedirildi ve işkenceyle öldürüldü
(895). Yerine geçen oğlu II. Şervîn baş-
langıçta Hasan b. Ali el-Utrûş'a karşı çık-
tıysa da daha sonra ona tâbi olmak zo-
runda kaldı.

Büveyhî Hükümdarı Rûknüddeve Tab-
beristan'ı zaptettiği zaman (336/947-48)
II. Şehriyâr onun hâkimiyetini tanıdı. Şeh-
riyâr daha sonra belki de Büveyhîler'in
desteğini sağlamış olan kardeşi II. Rüs-
tem tarafından Şehriyârkûh'tan uzak-

Bâvendîler'den
Rüstem
b. Şervîn
adına
354 (965)
yılında
Firîm'de
basılmış
gümüş
sikke
(İstanbul
Arkeoloji
Müzesi,
Teşhir,
nr. 1041)

laştırılınca büyük bir ihtimalle buradan
Sâmânîler'in yanına gitti. Nitekim 968'-
de Taberistan'ı zaptetmek isteyen Sâ-
mânîler'in Cürçân'daki ordusunda onun
da bulunduğu zikredilir. Ancak bu sıra-
da Büveyhîler'in hâkimiyetindeki Firîm
şehrine II. Rüstem'in hâkim olduğu, ken-
di adına bastırılmış sikkelerden anlaşıl-
maktadır. Bu hânedandan İspehbed III.
Şehriyâr ise daha önce müttefiki oldu-
ğu Ziyârîler'den Kâbüs b. Veşmgîr'e kar-
şı isyan etmiş, fakat yakalanarak öldü-
rülmüştür (1006). Öte yandan III. Rüstem
bölgedeki üstünlük mücadelelerine ka-
rşarak Ali b. İmrân'ın teşvikiyle Kâkûyî-
ler'den Alâüddeve Muhammed'e karşı
oluşturulan ittifaka katıldı. Ancak Alâ-
üddeve Muhammed Nihâvend Savaşı'n-
da büyük bir zafer kazanarak düşmanı
III. Rüstem'i esir alıp hapsetti. III. Rüs-
tem ertesi yıl ölünce (Receb 419/Ağustos
1028) Bâvendîler'in bu kolu gücünü kay-
bettirildi. Bu arada hânedanın son zaman-
larında dağlık bölgelerde hüküm sür-
düğü kabul edilen Muhammed b. Ven-
derî'nin adlı bir ispehbedden de bahse-
dilmektedir. Bir rivayete göre bu kol,
muhtemelen Hazar denizi sahillerinin
Selçuklular tarafından istilâ edildiği ta-
rihe kadar dağlık bölgelerde varlıklarını
sürdürmüşlerdir. Bu bakımdan hâne-
danın bu koluna mensup son hüküm-
darların hükümdarlık tarihlerini tesbit
güçleşmektedir.

Merzûbânnâme adlı Farsça eserin mü-
ellifi olarak kabul edilen Merzûbân b.
Rüstem'in (II. Rüstem) Firîm'de hüküm
sürdüğü ve Büveyhîler'den Fahrüdde-
ve'ye tâbi olduğu anlaşılmaktadır. Mer-
zûbân'ın kız kardeşi Seyyide de Fahrüdde-
ve'nin karısı idi. Bu kola mensup olan
Bâvendîler tarafından yaptırılan mimari
eserler arasında, Muhammed b. Ven-
derî'nin 1021'de inşa ettirdiği Mîl-i Râd-
kân adlı türbe meşhurdur.

2. *İspehbediyye*. Bâvendîler'in bu kolu,
Sârî merkez olmak üzere Taberistan, Gî-
lân, Rey ve Kûmis'te hüküm sürdü. Zeki
bir kimse olan ilk hükümdar Hüsâmüd-
devle Şehriyâr b. Kârin, Sultan Melikşah
(1072-1092) ile iyi geçinerek Selçuklu tâ-
biyetini kabul etti. Fakat daha sonra Sul-
tan Muhammed Tapar'ın (1105-1118) Bâ-
tınîler'e karşı iş birliği teklifini reddetti.
Bunun üzerine sultan onu cezalandır-
mak için üzerine Emir Sungur-ı Buhârî
idaresinde 5000 kişilik bir kuvvet sev-
ketti. Ancak Hüsâmüddeve Selçuklu or-
dusunu yendi. Sultan Muhammed Tapar